
**RECENZJA OSIĄGNIĘCIA NAUKOWEGO ORAZ CAŁOKSZTAŁTU
DOROBKU NAUKOWEGO, DYDAKTYCZNEGO I
ORGANIZACYJNEGO DR. JANUSZA ZIELIŃSKIEGO W ZWIĄZKU Z
JEGO WNIOSEM O NADANIE STOPNIA DOKTORA
HABILITOWANEGO**

1. PODSTAWA FORMALNA RECENZJI

Podstawa formalna sporządzenia niniejszej recenzji wynika z Uchwały nr 18/10/2023 Rady Naukowej Kolegium Nauk Społecznych Uniwersytetu Rzeszowskiego z dnia 19 października 2023 r., na mocy której zostałam powołana w skład komisji habilitacyjnej w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego dr. Januszowi Zielińskiemu w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika oraz zobligowana do przygotowania stosownej recenzji. Dnia 20 października 2023 r. otrzymałam drogą mailową skan dokumentu informującego o powołaniu w skład komisji oraz wskazaniu jako recenzenta. Pismo zostało podpisane przez Prorektor ds. Kolegium Nauk Społecznych prof. dr hab. Elżbietę Feret. Dokumenty (monografia oraz autoreferat) zostały dostarczone na adres Wydziału Studiów Edukacyjnych UAM w Poznaniu w dniu 27 października 2023 r. i w tym samym dniu odebrane przeze mnie.

W dniu 23 listopada 2023 r. zwróciłam się z prośbą do sekretarza komisji habilitacyjnej prof. UR dr hab. Marty Wrońskiej o dostarczenie wybranych artykułów, by móc osobiście zapoznać się z pozostałym dorobkiem Habilitanta. Dzień później otrzymałam teksty pocztą mailową.

Oceny osiągnięć naukowych dr. Janusza Zielińskiego dokonam w oparciu o art. 221 ust. 8 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, a w zakresie kryteriów branych pod uwagę przy tej ocenie – art. 219 ust. 1 wspomnianej ustawy oraz mając na uwadze standardy sporządzania recenzji w postępowaniach awansowych Rady Doskonałości Naukowej. Poniższa recenzja opiera się zatem na ww. kryteriach i bierze pod

uwagę oprócz charakterystyki sylwetki naukowej Habilitanta dwa najważniejsze elementy wskazane w Ustawie, a mianowicie:

- 1) posiadanie w dorobku osiągnięcia naukowego albo artystycznego, stanowiącego znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny,
- 2) istotną aktywność naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.

Równocześnie oświadczam o braku jakichkolwiek zależności, które mogłyby wpłynąć na obiektywność mojej oceny.

2. WYKSZTAŁCENIE, SYLWETKA NAUKOWA I KARIERA ZAWODOWA HABILITANTA

Doktor Janusz Zieliński jest absolwentem Studium Nauczycielskiego w Rzeszowie oraz Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie (obecnie Uniwersytet Rzeszowski), na której uzyskał tytuł magistra pedagogiki o specjalności resocjalizacja (1994) oraz tytuł magistra wychowania fizycznego (1996). Po zakończeniu studiów został zatrudniony na stanowisku adiunkta, przy czym na podstawie dostarczonej przez Habilitanta dokumentacji nie można ustalić, która jednostka stała się Jego miejscem pracy i czy w tym zakresie następowały jakies zmiany. Obecnym miejscem pracy Habilitanta jest Katedra Społeczno-Humanistycznych Podstaw Kultury Fizycznej, umiejscowiona w ramach Instytutu Nauk o Kulturze Fizycznej, który stanowi jednostkę Kolegium Nauk Medycznych Uniwersytetu Rzeszowskiego.

W 2005 r. dr Janusz Zieliński uzyskał stopień doktora w dziedzinie nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki na podstawie pracy pt. *Spójność postaw religijnych a efektywność resocjalizacji w grupie młodocianych przestępców*, której promotorem był prof. dr hab. Mieczysław Radochoński (Uniwersytet Rzeszowski), zaś recenzentami prof. dr hab. Bronisław Urban (Uniwersytet Jagielloński) oraz prof. dr hab. Lesław Pytka (Uniwersytet Warszawski). W dokumentacji brak informacji o tym, czy praca została opublikowana.

Po uzyskaniu stopnia doktora Habilitant kontynuował pracę na Uniwersytecie Rzeszowskim. W ramach umów cywilnoprawnych był także zatrudniony na stanowisku adiunkta w Akademii Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi (2006–2014) oraz w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Krośnie (2005, 2010).

Droga zawodowa dr. Janusza Zielińskiego nie jest związana wyłącznie z ośrodkami akademickimi, bowiem już w czasie studiów pracował na stanowisku nauczyciela w Zespole Szkół Ekonomicznych w Rzeszowie (1993–1998), Ognisku Wychowawczym w Budziwoju

(1996–2001), Zespole Szkół nr 5 oraz Zespole Szkolno-Przedszkolnym nr 11 w Rzeszowie, który pozostaje aktualnym miejscem zatrudnienia.

Odnosząc się do przebiegu kariery naukowo-zawodowej dr. Janusza Zielińskiego można powiedzieć, że urzeczywistniała się ona w ramach jednego ośrodka naukowego i ma raczej klasyczny przebieg. Należy podkreślić, że od uzyskania stopnia doktora do złożenia wniosku o postępowanie w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego minęło 18 lat. Z załączonej dokumentacji wynika, że dr Janusz Zieliński nie ubiegał się wcześniej o nadanie stopnia doktora habilitowanego.

3. RECENZJA OSIĄGNIĘCIA NAUKOWEGO BĘDĄCEGO PRZEDMIOTEM POSTĘPOWANIA HABILITACYJNEGO

Monografia przedstawiona do oceny przez Habilitanta nosi tytuł *Resocjalizacyjne konteksty aktywności fizycznej* i ukazała się w roku 2023 nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Rzeszowskiego. Praca liczy 254 strony, składa się z siedmiu rozdziałów, prawdopodobnie podsumowania oraz zakończenia. Została wzbogacona o indeks nazwisk. Na uwagę zasługuje obszerna bibliografia, zawierająca ponad 400 prac w języku polskim i angielskim. Rozdziały zostały uporządkowane w dwie części. Pierwsza z nich pt. *Aktywność fizyczna i resocjalizacja – konteksty teoretyczne*, zawiera rozdziały: 1) *Szkic aktywności fizycznej człowieka*, 2) *Geneza resocjalizacyjnych walorów aktywności fizycznej* oraz 3) *Resocjalizacyjny zasięg aktywności fizycznej*. W każdym rozdziale wyodrębniono od czterech do dwunastu podrozdziałów. W drugiej części pt. *Resocjalizacja przez aktywność fizyczną w badaniach naukowych* znalazły się następujące rozdziały: 4) *Nieletni w procesie resocjalizacji poprzez aktywność fizyczną*, 5) *Znaczenie aktywności fizycznej w resocjalizacji młodocianych przestępców*, 6) *Aktywność fizyczna w resocjalizacji dorosłych przestępców*, 7) *Kontrowersje wokół resocjalizacji przez aktywność fizyczną*. Trudno powiedzieć, jaką rolę pełni fragment pt. *Refleksje wokół resocjalizacji przez aktywność fizyczną*, skoro praca została zaopatrzona w osobne zakończenie. Jeśli miało to być swoiste podsumowanie, to należy podkreślić, że nie zawiera ono elementów dyskusji badań, syntetycznej prezentacji nowych ustaleń, czy choćby konkluzji. Podsumowując, struktura pracy jest poprawna, choć nie bez usterek.

Przedstawiona do recenzji monografia wpisuje się w model badań zwany *desk research*, na co wskazują m.in. informacje o dokonanej przez Habilitanta kwerendzie źródeł zagranicznych i krajowych w celu zgromadzenia doniesień badawczych dotyczących znaczenia sportu w resocjalizacji (s. 16). Jej wykonanie obciążone jest błędem, bowiem nie zostały

określone kryteria, jakimi posługiwał się Habilitant dokonując wyboru, tych a nie innych tekstów. Należy wyraźnie podkreślić, że wbrew temu co deklaruje Habilitant w Autoreferacie, nie dokonał „metaanalizy [wyróżnienie – A.B.] głównie literatury anglojęzycznej pod kątem wdrożonych na świecie najnowszych penitencjarnych programów sportowej resocjalizacji” (Autoreferat, s. 16). W klasycznym rozumieniu „metaanaliza nie jest niczym innym jak statystyczną metodą określenia wspólnego mianownika wyników wielu badań i przedstawienia dla nich sumarycznego wniosku statystycznego”¹. W naukach społecznych metaanaliza utożsamiana jest również z przeglądem systematycznym, realizowanym najczęściej w standardzie Cochrane lub PRISMA². Habilitant nie zastosował żadnej z wymienionych metod, ograniczając się do ilustracji stawianych przez siebie tez wynikami badań, bez ich krytycznego oglądu i dyskusji.

Habilitant w bardzo ograniczonym zakresie odniósł się do przedmiotu i celu swojej pracy. Bazując na treści recenzowanej monografii można założyć, że za przedmiot swoich rozważań przyjął „szeroko rozumiany więzienny trening sportowy uprawiany przez osoby pozbawione wolności” (s. 16). Uzasadniając wybór przedmiotu Habilitant wskazał na niedostatek rodzimych badań w tym zakresie (Autoreferat, s. 16), z czym trudno się zgodzić i czemu przeczy przywoływanie w tekście wyników dociekań empirycznych takich autorów, jak A. Jaworska, R. Poklek, czy M. Mielczarek (ss. 125–127, 138–140, 148–149). Na marginesie należy wskazać, że Habilitant błędnie przypisuje wspomnianym badaniom charakter jakościowy (Autoreferat, s. 8), podczas gdy były one realizowane w procedurze ilościowej. O tym, jak często zagadnienie aktywności fizycznej w resocjalizacji było tematem rozważań i badań świadczy też bogata literatura, zgromadzona przez Habilitanta w obszernej bibliografii.

Za cel, należy podkreślić dość ogólny i w istocie o charakterze opisowym, postawił sobie Autor „uchwycenie resocjalizacyjnej aktywności fizycznej u osób skazanych” (s. 16, 222). Autor nie sformułował pytania badawczego, które wskazywałoby na to, jaki obszar niewiedzy będzie wypełniany, jakie kluczowe problemy rozwiązywane. Być może tak sformułowany cel spowodował, że zgromadzony przez Habilitanta materiał w postaci licznych sprawozdań z badań dotyczących różnych aspektów aktywności fizycznej i jej znaczenia dla procesu resocjalizacji, nie został należycie wykorzystany.

Należy podkreślić, że powyższe uwagi zostały sformułowane w oparciu o analizę treści monografii oraz Autoreferatu, bowiem Habilitant nie przedstawił spójnego rozdziału

¹ P. Kleka, Statystyczne kryteria przydatności raportu z badań do metaanalizy, [w:] J. Brzeziński, Metodologia badań społecznych. Wybór tekstów, Poznań 2011, ss. 99–114.

² M. Makowska, Przegląd systematyczny krok po kroku, Warszawa 2020.

metodologicznego, czy choćby noty metodologicznej, czego wymagałyby prowadzone przez Niego badania.

Ocena merytoryczna pracy zostanie dokonana w odniesieniu do poszczególnych rozdziałów. Pozwoli to dostrzec z jednej strony mnogość wątków, a z drugiej ich powtarzalność. W rozdziale pierwszym Habilitant przedstawił znaczenie sportu dla rozwoju fizycznego i społecznego człowieka. Rozdział jest uporządkowany, stanowi swego rodzaju wprowadzenie do dalszych części pracy. Rozdział drugi poświęcony jest źródłom resocjalizacyjnych walorów aktywności fizycznej i powinien stanowić rodzaj osadzenia teoretycznego pracy (tak też deklaruje Habilitant w Autoreferacie, s. 9). Konstrukcja tego rozdziału jest bardzo niespójna, a dobór wątków zaskakujący. Punktem wyjścia (podrozdział pierwszy) Habilitant czyni model heurystyczny kształtowania tożsamości człowieka. Wskazuje w ten sposób, że patrzy na niego w kategoriach aktywnego, nastawionego na samorealizację aktora, co wpisuje się w nowoczesne rozumienie procesu resocjalizacji jako skoncentrowanego na uwalnianiu i rozwijaniu potencjałów osoby³. Skoro tak, to wydaje się, że w tym miejscu dużo trafniejsze byłoby ulokowanie rozważań o samorealizacji. W kolejnym podrozdziale pt. *Sposoby oddziaływań resocjalizacyjnych* Habilitant próbował uporządkować zagadnienia z zakresu metodyki oddziaływań resocjalizacyjnych i nie była to próba udana. Poza ogólnymi uwagami krytycznymi, co do prowadzenia oddziaływań resocjalizacyjnych w instytucjach, Habilitant zaledwie wylicza teorie, które mogą leż u podstaw takowych, by z błędami opisać procedury wychowania resocjalizacyjnego⁴. Co więcej, nie wieciecz czemu twórczości i aktywności fizycznej, które wpisują się w obszar kulturotechniki, poświęca osobne podrozdziały. Prezentując kolejne treści autor bazuje na co prawda klasycznych, ale jednak bardzo wiekowych teoriach (np. zreferował pochodzącą z lat 40. XX wieku teorię potrzeb A. Masłowa, ponad dekadę młodsze teorię rozwoju interpersonalnego C.E. Sullivana oraz teorię warstwicową rozwoju S. Kunowskiego), nie odwołując się do aktualnej wiedzy, np. oddziaływań resocjalizacyjnych opartych na modelu *Risk-Need-Responsivity* (RNR), *Good Life Model* (GLM), czy w końcu coraz częściej poruszanych wątków relacyjnych⁵. Omawiając ten rozdział w Autoreferacie Habilitant wskazuje na teorię twórczej resocjalizacji M. Konopczyńskiego jako wiodącą w swoich rozważaniach. W treści książki rekonstrukcji i osadzenia działań sportowych w kontekście powyższej teorii nie sposób dostrzec. Należy zwrócić uwagę na fakt, że autorzy anglojęzyczni nie odwołują się do wspomnianej koncepcji,

³ M. Konopczyński, *Pedagogika resocjalizacyjna. W stronę działań kreujących*, Kraków 2014.

⁴ Por. Cz. Czapów, *Wychowanie resocjalizujące. Elementy metodyki i diagnostyki*, Warszawa 1980.

⁵ Por. M. Muskała, J. Chojecka, *Uwarunkowania gotowości do resocjalizacji*, Poznań 2021.

wbrew temu co Habilitant sugeruje (Autoreferat, s. 9). W rozdziale trzecim Habilitant omawia możliwości wykorzystania szeroko rozumianej aktywności sportowej w resocjalizacji. Uważna lektura ujawnia mankamenty rozważań, związane głównie z ich ogólnikowością, wielością wątków pobocznych oraz wracaniem do treści już omówionych w poprzednich częściach (np. samorealizacja, znaczenie sportu w życiu człowieka, walory zdrowotne). Habilitant nie selekcjonuje informacji, nie wyciąga wniosków z prezentowanych treści, w efekcie czego tekst robi się nieczytelny i nużący. Wyjątkiem w tej części pracy jest dobrze napisany fragment dotyczący wychowawcy sportowego w instytucjach resocjalizacyjnych. Zawarte w nim postulaty oraz zakres kompetencji tego rodzaju specjalisty uważam za ciekawe i wartościowe. Rozdział czwarty, piąty i szósty poświęcone zostały kolejno resocjalizacji nieletnich, młodocianych oraz dorosłych przestępców przez aktywność fizyczną. Treść tych rozdziałów stanowią sprawozdania z krajowych i zagranicznych badań, przy czym w żadnym z nich Habilitant nie podjął próby dyskusji wyników, nie mówiąc o wyprowadzeniu ogólnych wniosków, czy choćby znalezienia punktów wspólnych. Te rozdziały ujawniają brak umiejętności selekcji i syntezy informacji. Dyskusyjny jest również sposób „uźródlenia”, bowiem zdarzają się akapity bez odwołań przy referowaniu badań (s. 131, 132, 142, 144–145, 149). Omawiając te rozdziały należałoby jeszcze wrócić do podrozdziału drugiego w rozdziale czwartym, którego dyskusyjna jest tak treść, jak i lokalizacja. Nie wiedzieć dlaczego akurat w tym miejscu Habilitant próbuje odnieść się do kwestii metodologicznych, wskazując że problematyka rozdziału została poddana badaniom „jakościowo-eksplikacyjnym” (s. 127). Należy dodać, że taki rodzaj badań w metodologii nauk społecznych nie występuje. Trudno też przejść obojętnie obok sformułowanego w tej części „wniosku”. Cytuję: „Arbitralnie można powiedzieć, że aktywność fizyczna w kontekście resocjalizacji przede wszystkim stanowi obszar zainteresowania badawczego i teoretycznego określonego jako metoda wspomagania, a nawet rozpoczynająca proces” (s. 127). Interesująco zapowiadał się rozdział siódmy, gdzie Habilitant miał przedstawić kontrowersje wokół resocjalizacji przez sport. Ponownie zaprezentowane zostały wyniki badań, które tym razem wskazywały na niewielkie znaczenie oddziaływań sportowych dla procesu resocjalizacji. Co jednak znamienne niemal za każdym razem Habilitant znajdował uzasadnienie podważające te wyniki lub sugerował ich niewielką wartość naukową (s. 149, 178, 179, 182), by w końcu podsumować swoje dociekania w następujący sposób: „Trudno się odnieść do ukazujących się, kontrowersyjnych, informacji dotyczących nieznaczącego wpływu działalności sportowej na procesy „naprawcze” osadzonych, skoro programy propagujące tę metodę twórczej resocjalizacji funkcjonują w USA już od lat 70. XIX wieku” (s. 182). Następne strony rozdziału wypełniają relacje z badań

potwierdzających postawioną tezę, pozbawione dyskusji, czy próby uogólnienia wniosków. Kolejna część monografii, która nie została opatrzona numerem, zawiera dość ogólne i wielokrotnie powtarzane w treści, wręcz momentami zdroworozsądkowe uwagi dotyczące resocjalizacji w perspektywie aktywności fizycznej. Polemizować można ze stwierdzeniem Habilitanta o „karkołomności” prób określania efektywności oddziaływań resocjalizacyjnych (s. 194). Od lat 80. XX wieku w ramach ruchów *what works* oraz *evidence based practice* prowadzone są badania nad wyodrębnieniem skutecznych oddziaływań profilaktycznych i resocjalizacyjnych. Badania te, również o charakterze metaanaliz, wskazują że w pracy z osobami zagrożonymi niedostosowaniem społecznym lub już w konflikcie z prawem najskuteczniejsze są programy oparte na podejściu kognitywno-behawioralnym lub multifunkcjonalnym⁶. Programy profilaktyczne i resocjalizacyjne, które przejdą opartą na wysokich standardach metodologicznych ocenę efektywności znajdują swoje miejsce w bazach programów opartych na dowodach, czego przykładem jest amerykańska *Blueprints for Healthy Youth Development*. Wydaje się, że ten obszar wiedzy pozostaje dla Habilitanta nieznany. W dalszej części rozważań Habilitant stawia tezę o istnieniu „tzw. luki oddziaływań resocjalizacyjnych (lub anomia resocjalizacyjna)” (s. 194), która to powinna być uzupełniona przez działania oparte na aktywności fizycznej. Habilitant ignoruje fakt, że zajęcia sportowe są od dawna wpisane w oddziaływania resocjalizacyjne, skierowane do dzieci, młodzieży i osób dorosłych, tak w środowisku lokalnym, jak i w warunkach izolacji. W tej części Habilitant omawia również bariery prawne, architektoniczne oraz społeczne resocjalizacji przez aktywność fizyczną, uzupełniając je często o życzeniowe postulaty, by następnie zreferować treść kolejnych programów resocjalizacyjnych opartych na szeroko rozumianym sporcie. Kolejne strony poświęcone są znaczeniu aktywności fizycznej dla readaptacji i reintegracji, przy czym Habilitant te dwa procesy wyraźnie od siebie separuje. Zaskakujące jest również wprowadzenie nowego pojęcia – *socjalizacja przez aktywność fizyczną*, która została zdefiniowana jako „proces wspomagający wtórną socjalizację człowieka (resocjalizację, readaptację i reintegrację), w którym za pomocą działalności sportowej (czynne uprawianie sportu) i okolo-sportowej (bierne uprawianie sportu) następuje korekta tożsamości uczestnika w zakresie autokontroli (uwzględniania norm, reguł, przepisów, wskaźników zdrowia – resocjalizacja), nastawienia do zastanej rzeczywistości (akceptacja m.in. warunków prawidłowej rywalizacji i atmosfery, sugestii arbitra, czy trenera lub kapitana zespołu – readaptacja) oraz gotowość do zróżnicowanego współdziałania (współpraca zmierzająca do

⁶ M. W. Lipsey, The Primary Factors that Characterize Effective Interventions with Juvenile Offenders: A Meta-Analytic Overview, *Victims and Offenders*, vol. 4/ 2009, s. 124–147. <https://doi.org/10.1080/15564880802612573>.

osiągnięcia celu zespołowego – reintegracja)” (s. 215). Zdaniem Habilitanta jest to uniwersalna metoda oddziaływań, stanowiąca „skompresowany proces kształtowania osobowości osób odbywających karę pozbawienia wolności” (s. 216). Pojawia się pytanie o zakres znaczeniowy pojęcia *socjalizacja przez aktywność fizyczną* i jego relację do pojęcia resocjalizacja. Zaproponowany termin nie opisuje niczego, co by swojego określenia nie miało. Nauka powinna raczej ograniczać liczbę nowych pojęć, doprecyzowując te o charakterze ogólnym, niż je mnożyć. W końcowych partiach monografii zauważalna jest zmiana podejścia Habilitanta do miejsca sportu w oddziaływaniach resocjalizacyjnych, który w początkowych rozdziałach dość kategorycznie wskazywał, że aktywność sportowa może stanowić samodzielną metodę resocjalizacji, by ostatecznie uznać ją za metodę uzupełniającą, wspierającą, co jest zgodne ze stanem współczesnej wiedzy z zakresu pedagogiki resocjalizacyjnej. Zakończenie to eklektyczne zestawienie wątków pojawiających się we wcześniejszych częściach monografii, bez ostatecznych wniosków.

Przed dokonaniem podsumowania należy zwrócić uwagę na dwie kwestie. Pierwszą z nich jest język recenzowanej monografii. Habilitant dość swobodnie operuje pojęciami, nie zawsze zgodnie z ich treścią np. nie dostrzega różnicy między tożsamością a osobowością (zob. def. socjalizacji przez aktywność fizyczną, s. 215, 216), utożsamia dystrofię mięśniową, która jest chorobą o podłożu genetycznym z bigoreksją, czyli zaburzeniem oceny własnego wyglądu (s. 30). W zasadzie żadne z głównych pojęć pracy (np. resocjalizacja, twórcza resocjalizacja, oddziaływania resocjalizacyjne, aktywność fizyczna, nieletni) nie zostały rzetelnie zdefiniowane. Poza tym w pracy niejednokrotnie pojawiają się sformułowania z języka potocznego, np. „doskonalenie w sztuce przestępczym” (s. 18), „osoby trudne do kochania” (s. 222), „odsiadka” (s. 161), „oczekiwany pierwiastek wolności” (s. 45), które nie powinny mieć miejsca w rozprawie naukowej. Drugą kwestią jest redakcyjne przygotowanie monografii, które należy określić jako niechlujne. Rażą liczne błędy w nazwiskach przywoływanych autorów (np. A. Bralczyk zamiast A. Barczyk (s. 8), H. Kraszewska zamiast H. Karaszewska (s. 210), A. Szczówka zamiast A. Szecówka (s. 40)). W bibliografii kilka tytułów umieszczono podwójnie, a kilkanaście nie znalazło w niej swojego miejsca. Przy okazji należy zwrócić uwagę na to, że Habilitant umieścił w bibliografii tytuły podręczników narzędzi diagnostycznych, które były wykorzystywane w referowanych badaniach, a nie stanowiły przedmiotu analizy. Odbieram to jako próbę sztucznego rozbudowania bibliografii.

Podsumowując, mając bardzo bogaty i zróżnicowany materiał w postaci zgromadzonych badań Habilitant nie wykorzystał jego potencjału. Nieumiejętność użycia nowoczesnych metod analizy danych zastanych sprawiły, że monografia jest w swojej istocie

kompilacją wyników badań z literatury przedmiotu, które zostały podporządkowane uzasadnieniu tezy o wyjątkowych walorach aktywności sportowej w obszarze szeroko pojętej resocjalizacji. Dokonana ocena zdaje się korespondować z zamysłem Habilitanta, który we Wstępie pisze: „dokonana kwerenda zagranicznych i krajowych źródeł na ogół potwierdziła zalety tej aktywności w procesie wtórnej socjalizacji, kształtowania komponentów poznawczych, regulatorów ludzkiej tożsamości, dostarczyła argumentów za wprowadzeniem takiej strategii oddziaływania wychowawczego (...)” (s. 16). Nie chodziło zatem o zdobycie nowej wiedzy, ale potwierdzenie już dostępnej i wielokrotnie weryfikowanej. W świetle powyższym praca nie wypełnia kryterium nowatorskości, które jest kluczowe w postępowaniu w sprawie nadania doktora habilitowanego.

Dokonując ostatecznej oceny recenzowanej monografii trzeba stwierdzić, że nie stanowi ona istotnego wkładu w rozwój dyscypliny pedagogika.

4. OCENA POZOSTAŁYCH OSIĄGNIĘĆ NAUKOWO-BADAWCZYCH KANDYDATA

Drugim warunkiem uzyskania stopnia doktora habilitowanego, określonym w ustawie w art. 219 ust.1 pkt 3., jest wykazanie się istotną aktywnością naukową zrealizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej. Oceny dokonam w oparciu o przedstawioną dokumentację oraz dostarczone przez Habilitanta wybrane teksty.

Dorobek naukowy dr. Janusza Zielińskiego stanowią łącznie 54 publikacje (po uzyskaniu stopnia doktora). Składa się na niego: siedem monografii autorskich (w tym praca będąca przedmiotem postępowania habilitacyjnego), redakcja jednej monografii zbiorowej, współredakcja jednej monografii zbiorowej oraz 31 artykułów w czasopismach naukowych (z czego dwa w posiadają *impact factor*, zaś pięć nie jest ujętych na listach MNiSW). Ilościowo jest to dorobek zadowalający, do jego jakości odniosę się w dalszej części recenzji.

Habilitant w Autoreferacie podał dane naukometryczne (s. 24). Łączna liczba cytowań prac Habilitanta w poszczególnych bazach jest następująca: Web of Science Core Collection (bez autocytowań): 4 razy; Index Hirscha: 1 raz, Scopus (bez autocytowań): 4 razy; Index Hirscha: 1 raz, Goole Scholar (bez autocytowań): 11 razy; Index Hirscha: 2 razy. Biorąc pod uwagę ilościowy wymiar dorobku są to osiągnięcia bardzo skromne.

Po uzyskaniu stopnia doktora Habilitant wziął udział w zaledwie dziewięciu konferencjach (a nie jak sugeruje zapis w Autoreferacie – szesnastu), gdzie wygłosił szesnaście referatów. Ten wymiar aktywności naukowej należy określić jako ubogi.

W Autoreferacie Kandydat wskazał trzy główne obszary swoich zainteresowań naukowych. Należą do nich: 1) *Pedagogiczne konteksty funkcjonowania społecznego człowieka preferującego zachowania ryzykowne*; 2) *Pedagogiczne aspekty kultury fizycznej*; 3) *Dylematy współczesnej edukacji* (s. 25).

Dorobek w obszarze *Pedagogiczne konteksty funkcjonowania społecznego człowieka preferującego zachowania ryzykowne* stanowią trzy monografie autorskie, jedenaście artykułów oraz dwa rozdziały w monografiach. W ramach wskazanych przez siebie prac (głównie monografie autorskie) Habilitant eksplorował wątek znaczenia religijności dla powodzenia oddziaływań resocjalizacyjnych i readaptacyjnych, a także profilaktycznych (Autoreferat, s. 31–32). Ustalił, że zaangażowanie religijne jest istotnym czynnikiem chroniącym, jeśli chodzi o podejmowanie zachowań ryzykownych, ma istotne znaczenie dla kondycji psycho-fizycznej oraz sprzyja procesowi resocjalizacji i readaptacji społecznej. W ramach tego obszaru znalazły się również prace zawierające badania dotyczące funkcji zachowań ryzykownych w życiu osób uprawiających sporty ekstremalne oraz w konflikcie z prawem, w wyniku których Habilitant nie stwierdził istotnych różnic pomiędzy tymi dwoma grupami (Autoreferat, s. 35). Rozważania z tego obszaru obejmują również psychospołeczne uwarunkowania zachowań ryzykownych i przestępczych, zwykle odnoszące się do grup związanych ze sportem (Zawodnicy MMA, osoby trenujące Ju-Jitsu, piłkę nożną oraz koszykówkę) oraz chuliganów sportowych (Autoreferat, s. 36–38). Za swego rodzaju ukoronowanie rozważań z tego obszaru można uznać monografię pt. *Pryzmaty współczesnego wychowania* (Sowa, Warszawa 2014), w której Habilitant przeanalizował zagrożenia procesów współczesnej socjalizacji, szczególną uwagę poświęcając nowoczesnym technologiom cyfrowym, grupom wyznaniowym, „systemowym wpływom kulturowym”, destrukcyjnym środowiskom, nadmiernej tolerancji, która doprowadza do upadku tradycyjnych wartości i zasad (Autoreferat, s. 41–42). Ustalenia dokonane w tym obszarze przez Habilitanta pozostają poza głównym nurtem refleksji pedagogicznej.

Drugi ze wskazanych przez Habilitanta obszarów dotyczył pedagogicznych aspektów kultury fizycznej. Dociekania w tym obszarze obejmowały zagadnienia motywacji człowieka do uczestnictwa w szeroko rozumianej kulturze fizycznej oraz możliwości wykorzystania sportu w procesie kształtowania osobowości człowieka. Kandydat skoncentrował się również na kwestii uwarunkowań sukcesu sportowego oraz ryzyka związanego z aktywnością fizyczną.

Na szczególną uwagę zasługuje monografia *Wybrane aspekty wychowania do aktywności fizycznej* (Wydawnictwo Amelia, Rzeszów 2013), która stanowi interdyscyplinarne, kompleksowe ujęcie zagadnienia wychowawczych walorów sportu. Habilitant wiele uwagi poświęcił kwestii wychowania fizycznego w procesie socjalizacji, podkreślając szczególną rolę w tym zakresie szkoły i nauczycieli wychowania fizycznego, rozwijając ten wątek w kolejnych artykułach. W tym obszarze za bardzo ciekawe należy uznać prace dotyczące roli sportu w życiu osób z niepełnosprawnością. W mojej ocenie to jakościowo najlepszy obszar aktywności naukowo-badawczej Habilitanta.

Ostatni z obszarów, dotyczący dylematów współczesnej edukacji, jest w gruncie rzeczy kontynuacją wątków referowanych w poprzednim obszarze. Jak wskazuje Habilitant badania z tego obszaru były poświęcone „uchwyceniu nickorzystnych zjawisk w wychowaniu, które bez wątpienia odgrywają szczególną rolę w instytucjonalnym kształceniu człowieka” (Autoreferat, s. 51). W ramach prezentacji tego obszaru Habilitant przedstawił dwie monografie oraz siedem artykułów. Monografia współautorska (z K. Warchoń) pt. *Planowanie zajęć wychowania fizycznego w rocznym cyklu nauczania szkoły podstawowej* (Wydawnictwo UR, Rzeszów 2020) ma metodyczny charakter i dowodzi silnych związków Habilitanta z codzienną praktyką polskiej szkoły. Pozostałe teksty, w tym również monografia pt. *Edukacyjne konteksty przeciążenia informacyjnego współczesnej młodzieży* (Wydawnictwo UR, Rzeszów 2021) poświęcone są identyfikacji zaburzeń, oraz warunkujących je czynników w kontekście funkcjonowania psycho-społecznego dzieci i młodzieży w obliczu dynamicznych zmian społecznych. Opisując ten obszar Habilitant podkreślił, że wprowadził do literatury nowe pojęcie *hiperotrofia edukacyjna* (Autoreferat, s. 57), które ma opisywać nadmierną koncentrację dzieci i młodzieży na nauce, jako swoistą strategię przetrwania w trudnym dla nich środowisku. Póki co poza pracami Habilitanta w/w pojęcie nie jest używane.

Opiniując pozostały dorobek naukowo-badawczy Habilitanta należy podkreślić kilka kwestii, które w istotny sposób rzutują na jego ocenę. Przede wszystkim należy wskazać, że zakres tematyczny prowadzonych przez Habilitanta dociekań teoretycznych i badań empirycznych jest bardzo szeroki. Ma to swoje poważne implikacje, jeśli chodzi o przypisanie dorobku do wiodącej dziedziny naukowej. W przypadku dr. Janusza Zielińskiego połowa dorobku sytuuje się raczej w dziedzinie nauk medycznych i nauk o zdrowiu, zamiast w dziedzinie nauk społecznych (Autoreferat, s. 58–60).

Kolejna uwaga związana jest z faktem, że zasadnicza część publikacji powstała we współautorstwie – w wielu przypadkach o charakterze zespołowym, co samo w sobie nie jest niczym nagannym, a raczej coraz częściej stanowi konieczność w związku z postępującą

złożonością i interdyscyplinarnością badań. Dlatego też przedstawiając dorobek, zgodnie z zaleceniami ze strony Rady Doskonałości Naukowej, należałoby ocenić swój wkład w powstanie tekstów w zobiektywizowany sposób (zwykle używa się do tego wskaźnika procentowego) oraz dołączyć do dokumentacji oświadczenia pozostałych autorów odnośnie ich wkładu pracy w powstanie tekstów. Jest to dobry zwyczaj akademicki, sprzyjający transparentności działań publikacyjnych i ułatwiający ocenę dorobku. Habilitant takich działań nie poczynił, ale zamieścił w dokumentacji opisy, których treść sugeruje, że wykonał niemal samodzielnie całą pracę koncepcyjną, badawczą, analityczną i redakcyjną („mój wkład w powstanie tej pracy polegał na pomyśle badań, opracowaniu koncepcji pracy, przeglądzie literatury przedmiotu, przeprowadzeniu badań i zebraniu materiału badawczego oraz opracowaniu sekcji opisujących wstęp, materiały, wyniki (analiza i interpretacja) oraz wnioski z badań” (Autoreferat, s. 26–27, 28, 43–44).

Oceniając dorobek Habilitanta należy zwrócić uwagę na dużą ilość prac empirycznych, co bez wątplenia jest walorem, ale ich ocenę obniżają dwie kwestie. Po pierwsze część badań nie dotyczy zagadnień pedagogicznych, np. przygotowany we współautorstwie z J. Dydek, T. Hulewicz, W. Paško, R. Wilkiem, B. Dziadkiem oraz K. Przednówkiem artykuł pt. *Ocena komponentów składu ciała niepełnosprawnych kolarzy ręcznych z wykorzystaniem metody pletyzmografii – badania pilotażowe*⁷. Po drugie w badaniach, które mieszczą się w obszarze pedagogiki, dociekania empiryczne i płynące z nich wnioski raczej potwierdzają znane prawidłowości, ewentualnie opisują zastane stany rzeczy, zamiast uzupełniać obszary niewiedzy. Z tego względu trudno prowadzone przez Habilitanta badania nazwać innowacyjnymi. Ich słabe osadzenie teoretyczne powoduje, że nie stanowią one również istotnego wkładu do budowy teorii pedagogicznej. Mimo często diagnostycznego charakteru nie znajdują również przełożenia na praktykę.

Kolejna kwestia związana jest z posługiwaniem się przez Habilitanta szeroką paletą psychologicznych narzędzi diagnostycznych w badaniach, co oczywiście nie jest zarzutem, a wręcz pozwala domniemywać dbałości o jakość badań. Niemniej jednak nie można nie zauważyć, że Habilitant wykorzystuje również narzędzia (np. *Kwestionariusz do Badania Poczucia Kontroli*, czy *Test Matrycy Ravena w Wersji Standard* (Autoreferat, s. 29, 55), które wymagają od użytkownika ukończenia studiów na kierunku psychologia⁸. Autoreferat nie

⁷ Zob. J. Dydek, T. Hulewicz, W. Paško, J. Zieliński, R. Wilk, B. Dziadek, K. Przednowek, Ocena komponentów składu ciała niepełnosprawnych kolarzy ręcznych z wykorzystaniem metody pletyzmografii – badania pilotażowe, [w:] E. Zadarko, K. Przednowek (red.), *Wybrane badania naukowe w kulturze fizycznej*, Rzeszów 2023.

⁸ Pracownia Testów Psychologicznych Polskiego Towarzystwa Psychologicznego, <https://www.practest.com.pl/zasady-dostepu-do-testow>

zawiera informacji o ukończeniu przez dr. Janusza Zielińskiego studiów z psychologii, ani choćby szkolenia z zakresu psychometrii.

Następna kwestia dotyczy miejsc publikacji oraz rozpoznawalności dorobku. Jeśli chodzi o artykuły to zostały one opublikowane w czasopismach wydawanych przez jednostki naukowe, z którymi Habilitant jest powiązany zawodowo (np. *Przegląd Naukowy Kultury Fizycznej Uniwersytetu Rzeszowskiego*, *Kwartalnik Edukacyjny*, *Scientific Review of Physical Culture* – wydawnictwa Uniwersytetu Rzeszowskiego). Są to w większości czasopisma nisko punktowane lub bez punktów, o ograniczonym, wręcz lokalnym zasięgu – i co jest kluczową kwestią w kontekście oceny dorobku Kandydata – są to (poza dwoma wyjątkami) czasopisma spoza dziedziny nauk społecznych, wpisujące się w dziedzinę nauk medycznych i nauk o zdrowiu. Podobne uwagi można odnieść do artykułów publikowanych przez Habilitanta w monografiach zbiorowych. Taka polityka publikacyjna powoduje, że twórczość Habilitanta jest nieznana pedagogom, w tym również resocjalizacyjnym, co znajduje potwierdzenie w niskiej liczbie cytowań.

Mając na uwadze powyższe kwestie nie można dorobku dr. Janusza Zielińskiego ocenić pozytywnie. Dorobek ów nie stanowi istotnego wkładu w rozwój dyscypliny pedagogika.

5. OCENA OSIĄGNIĘĆ DYDAKTYCZNYCH, ORGANIZACYJNYCH, POPULARYZUJĄCYCH NAUKĘ ORAZ Z ZAKRESU WSPÓLPRACY KANDYDATA Z PODMIOTAMI OTOCZENIA ZEWNĘTRZNEGO, W TYM RÓWNIEŻ Z ZAGRANICY

Przedstawiona do oceny dokumentacja jednoznacznie dowodzi, że dr Janusz Zieliński jest bardzo doświadczonego dydaktykiem. Prowadził lub prowadzi zajęcia z wielu przedmiotów, m.in. *pedagogika*, *pedagogika czasu wolnego*, *pedagogika kultury fizycznej*, *podstawy dydaktyki*, *metodyka nauczania resocjalizacyjnego*, *pedagogika resocjalizacyjna*, *pedagogika specjalna i resocjalizacyjna*, *prawne podstawy resocjalizacji*, *resocjalizacja w środowisku otwartym*, *pedagogika ogólna*, *psychologia resocjalizacyjna*, *psychologia zarządzania*, *pedagogika sportu oraz podstawy pedagogiki penitencjarnej*. W ramach prowadzonych przez siebie seminariów licencjackich i magisterskich wypromował ponad 150 prac, podobną ilość recenzując. Pełnił funkcję promotora pomocniczego w przewodzie doktorskim magistra Rafała Wilka. Obrona rozprawy doktorskiej pt. *Sport osób z niepełnosprawnością ruchową w Polsce (1952–2016)* zakończyła się powodzeniem.

Habilitant od wielu lat organizuje obozy programowe dla studentów. Był również opiekunem praktyk studenckich z ramienia uczelni. W latach 2004–2017 koordynował autorski akademicki program kształcenia w języku angielskim „Europejczyk”, realizowany w ramach Instytutu Nauk o Kulturze Fizycznej Uniwersytetu Rzeszowskiego. Habilitant pozostaje czynnym nauczycielem wychowania fizycznego w Zespole Szkolno-Przedszkolnym nr 11 w Rzeszowie. W ramach działalności Akademickiego Związku Sportowego w Rzeszowie organizował kursy instruktora narciarstwa powszechnego (Autoreferat, s. 76). Dr Janusz Zieliński systematycznie podnosi swoje kompetencje dydaktyczne i merytoryczne biorąc udział w licznych kursach i szkoleniach (Autoreferat, s. 79–80).

Habilitant wskazał również na swoje zaangażowanie w działalność organizacyjną macierzystej jednostki. W latach 2013–2018 pełnił funkcję kierownika Zakładu Pedagogiki na Wydziale Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Rzeszowskiego, a od 2019 roku jest kierownikiem kierunku turystyka i rekreacja w Kolegium Nauk Medycznych Uniwersytetu Rzeszowskiego. Dr Janusz Zieliński włączał się w prace zespołów i komisji dbających o jakość kształcenia, również w języku angielskim. Od 2019 roku jest członkiem Rady Instytutu Nauk o Kulturze Fizycznej Uniwersytetu Rzeszowskiego.

Habilitant może pochwalić się szeroką siecią kooperacji. W wymiarze naukowym współpracował z Politechniką Rzeszowską im. Ignacego Łukasiewicza oraz Akademią Wychowania Fizycznego w Rzeszowie. W relacjach z Departamentem Edukacji, Nauki i Sportu Marszałka Województwa Podkarpackiego oraz z Młodzieżowym Ośrodkiem Socjoterapeutycznym w Rzeszowie występował w roli eksperta. Na uwagę zasługuje również zaangażowanie Habilitanta w działalność Akademickiego Związku Sportowego, w którym pełni funkcję prezesa.

Opierając się na informacjach zawartych w Autoreferacie (s. 66–67) współpracę międzynarodową Habilitanta można określić jako zadowalającą, podkreślając że okres największej aktywności miał miejsce niemal dekadę temu. Wówczas dr Janusz Zieliński brał udział w międzynarodowym projekcie badawczym w ramach grantu naukowego finansowanego przez Ministerstwo Nauki, Badań i Sportu Republiki Słowackiej oraz Słowacką Akademię Nauk pt. *Miejsce turystyki pieszej oraz sportu i aktywności fizycznej na łonie natury w sposobie życia ludności w wieku 19–25 lat*, realizowanego w latach 2012–2014. Był członkiem projektu Unii Europejskiej pt. *Granie bez granic. Polsko-słowacka wymiana doświadczeń w dziedzinie sportu akademickiego oraz promocji aktywności fizycznej w latach 2007–2013*. Habilitant występował w roli kierownika i członka zespołów badawczych działających pod auspicjami WHO, które działały na rzecz demarginalizacji grup

niedostosowanych społecznie oraz promocji zdrowia. Może pochwalić się również udziałem w dwóch stażach zagranicznych, z których jeden był realizowany w Instytucie Pedagogicznym Przykarpackiego Uniwersytetu Narodowego im. Wasyla Stefanyka w Iwano-Frankiwsku (Ukraina, 2014), a drugi w Lwowskim Państwowym Uniwersytecie Kultury Fizycznej im. Iwana Boberskiego (Ukraina, 2018). Habilitant jest członkiem *International Martial Arts and Combat Sports Scientific Society* oraz *International Society for the Social Sciences of Sport*.

Mimo wskazanych powyżej problemów z jakością dorobku naukowego podkreślić należy, że Habilitant dba o jego umiędzynarodowienie, co wyraża się dużą liczbą artykułów opublikowanych w języku angielskim. Jest również obecny w internetowej bazie Reaserch Gate, służącej popularyzacji i wymianie wiedzy. Minusem jest bardzo skromny udział Habilitanta w konferencjach międzynarodowych.

Podsumowując, ten obszar aktywności Habilitanta oceniam pozytywnie.

6. WNIOSEK KOŃCOWY

Stwierdzam, że osiągnięcia naukowe w postaci przedstawionej do recenzji monografii pt. *Resocjalizacyjne konteksty aktywności fizycznej* autorstwa dr. Janusza Zielińskiego oraz Jego pozostała aktywność naukowo-badawcza **nie stanowią istotnego wkładu w rozwój dyscypliny pedagogika i tym samym nie odpowiadają wymaganiom określonym w art. 219 ust. 1 pkt 2 i 3 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce**. W związku z powyższym **nie popieram dalszego procedowania** wniosku dr. Janusza Zielińskiego w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika.

Agneszka Brąkowska